

Nizamettin Kırşan (1898-1990)

Eğitimci, Milletvekili, Bürokrat.

Nizamettin Kırşan, 27 Mart 1898 tarihinde İstanbul Cihangir’de dünyaya gelmiştir. Babası Rıfat Bey, annesi Neyir Hanım’dır. Kırşan, ilk öğrenimini İstanbul’da Tophane Mahalle Mektebinde, orta öğrenimini ise Salıpazarı’nda Fevziye Rüştiyesinde tamamlamıştır. Kabataş Lisesinde okuduğu dönemde Balkan Savaşı’nın çıkması sebebiyle okulunun ordunun ihtiyacı için hastaneye dönüştürülmesi üzerine Beyoğlu’nda Fauré Fransız Mektebinde eğitimine devam etmiş ve bu süreçte Fransızca öğrenmiştir. Daha sonra İstanbul Erkek Öğretmen Okuluna girmiş ve buradan 1918 yılında mezun olarak devlet tarafından Almanya’ya gönderilmiştir.

Almanya’da Ettlingen Öğretmen Okulunda dil eğitimi ve Heidelberg Eğitim Akademisinde pedagoji eğitimi almıştır. Ancak savaş şartları sebebiyle eğitimini tamamlayamadan yurda geri dönmüştür. Yurda döndüğünde 1920-1921 yılları arasında İstanbul’da Emirgân Numune Mektebi ve Heybeliada Deniz Lisesinde beden eğitimi öğretmenliği yapmıştır. Ardından bir aile dostu aracılığıyla Zonguldak’ta bir Fransız şirketinde tercümanlık yapmaya başlamıştır.

Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti, her alanda olduğu gibi beden eğitimi alanında da kendi elemanlarını yetiştirmeye çalışmıştır. Selim Sırrı Tarcan aracılığıyla İsveç’ten uzmanlar getirtmeyi düşünen hükûmet, İsveçli beden eğitimi uzmanları Türkiye’ye çağrılmadan Türk öğrencileri beden eğitimi tahsili için yurt dışına göndermiştir. Başlangıçta Galatasaray Lisesi mezunlarından Vildan Aşir Savaşır ve Suat Hayri Ürgüplü beden eğitimi tahsili için Belçika’nın Gent şehrine gitmişlerdir. Ancak oraya gittiklerinde Flamanca bilmedikleri için önerilen tavsiye doğrultusunda İsveç’e gönderilmişlerdir. Bu süreçte Suat Hayri Ürgüplü kendi aldığı kararla hukuk öğrenimine geçince yeni bir beden eğitimi sınavı açılmıştır. Selim Sırrı Tarcan, İstanbul Erkek Öğretmen Okulundan öğrencisi olan Nizamettin Kırşan’ı Zonguldak’tan çağırarak bu sınava girmesini istemiştir. Çapa Kız Öğretmen Okulunda yabancı dil ve kuramsal beden eğitiminden sınava giren Kırşan, sınavı kazanarak İsveç’e gitmeye hak kazanmıştır.

1925 yılında İsveç’e giden Kırşan’ın buradaki eğitimi üç yıl sürmüştür. İsveç’te Kraliyet Merkez Jimnastik Enstitüsünde (Kungllika Gymnastiska Centralinstitutet) pedagojik jimnastik, tıbbi jimnastik ve masaj eğitimi aldıktan sonra 1928 yılında yurda dönmüştür.

Yurda döndükten sonra 6 Eylül 1928 tarihinde İstanbul Kız Öğretmen Okulunda açılan “Beden Eğitimi Öğretmenliği Kursu”nda bir ay süreyle izcilik ve yüzme dersleri vermek üzere görevlendirilmiş, sonrasında Ankara’da Orta Öğretmen Okuluna (Gazi Eğitim Enstitüsü) atanmıştır. Ancak İsveç’te kendisiyle beraber eğitim gören Vildan Aşir Savaşır’ın askerlik sorununu çözmek üzere karşılıklı yer değiştirilmesiyle Kırşan, İstanbul’da Çapa Kız Öğretmen Okulunda 1926 yılından beri eğitim verilen “Beden Eğitimi Öğretmenliği Kursu”na atanmıştır. Kırşan, İstanbul’da Kız Öğretmen Okulunda açılan kursta önce öğretmen, daha sonra da teknik müdür olmuştur.

1928-1930 yılları arasında bu kursta görev yapan Kırşan, kursun kapanmasıyla birlikte İstanbul Erkek Öğretmen

Okuluna beden eğitimi öğretmeni olarak atanmıştır. Bir süre sonra okulun müdür yardımcılığı görevini de üstlenen Kırşan, bu görevlerine ek olarak bir dönem Sultanahmet Sanat Okulu ve Saint Joseph Lisesinde beden eğitimi öğretmenliği de yapmıştır. Yine bu süreçte 16 Mayıs 1930 tarihinde Türkiye’de üçüncüsü gerçekleştirilen idman şenliklerinde görev almış, İstanbul’da bu şenliklerde yapılacak hareketlerin tekniklerini hazırlayarak bütün okullara tatbik ettirmiştir.

Nizamettin Kırşan, idman şenlikleri hakkında verdiği bir nutukta şu önemli sözleri dile getirmiştir: “Bugün Türkiye Cumhuriyet mekteplerinin üçüncü jimnastik şenliklerini yapıyoruz. Türk gençliği fikren, ahlaken yükselmek için sıhhat ve kuvvetin en mühim bir vasıta olduğunu bilir. Cumhuriyet evlatları disipline riayetkâr ve vazifeşinas, çalışkan, neşeli olmaya, vatanını kurtarmaya andetmiştir. Jimnastik şenlikleri bu yüksek gayenin samimi bir tezahürüdür.”

1932 yılında Selim Sırrı Tarcan, Nizamettin Kırşan’ı dönemin Millî Eğitim Bakanı Esat Sagay Bey’e tanıtarak “Bu çocuk, bu işin hocası olarak yetişti. Artık Ankara’da beden eğitiminin okulunu açalım.” demiştir. Yaklaşık 15 gün sonra Bakanlık tarafından Ankara’ya çağrılan Kırşan, Gazi Eğitim Enstitüsü’nde (GEE) Beden Eğitimi Bölümünü kurmak üzere Bakanlık Müfettişi Tarcan ve Yükseköğretim Genel Müdürü Avni Başman ile hazırlıklara başlamıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Beden Eğitimi Bölümü 1933 Şubat’ında açılmıştır. Bölümün beden eğitimi öğretmenliğine atanan Kırşan, aynı zamanda Bölümün ilk başkanı olmuş ve bu görevi 1935 yılına kadar sürdürmüştür. Bölüm Başkanlığı görevinin yanında GEE’nin Müdür Başyardımcılığı görevini de üstlenmiştir.

1950’li yıllara kadar bu Kurumda çalışan ve “Beden Eğitimi Nazariyatı, Jimnastik ve Masaj” gibi dersler veren Kırşan hakkında, Bölümün ilk öğrencilerinden Mahmut Işıtman şu sözleri söylemiştir:

“Nazari bilgi kazandırmada etkiliydi, fakat kendisinde beden eğitimi öğretmeni görüntüsü yoktu. Klasik bir memura benziyor, Osmanlı efendisi görüntüsü veriyordu. Derslerine genellikle giyinik ve papyon kravatla gelirdi.”

GEE’deki görevinin yanında 1933 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen Kırşan, Alman mütehassis Kurt Dainas ile okullar ile okul dışındaki beden eğitimi, spor ve gençlik teşkilatları hakkında bir tetkik seyahatine çıkmıştır. Ankara’dan hareketle Bursa, İstanbul, Zonguldak, İnebolu, Kastamonu, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas, Kayseri, Niğde, Konya, Afyon, Eskişehir, Balıkesir ve İzmir’i dolaşan Kırşan, seyahat sonunda izlenimlerini bir rapor hâlinde Bakanlığa sunmuştur.

1934’te Ankara Halkevinin Spor Komitesi üyeliğine seçilmiş, o yıl gerçekleştirilen idman şenliklerinde GEE sahasında erkek öğrencilere idman hareketleri yaptırmıştır. 30 Haziran 1935’te Selim Sırrı Tarcan ile birlikte Brüksel’de yapılan Uluslararası Beden Eğitimi Kongresi’nin ilmî toplantısına katılmak üzere görevlendirilmiştir.

Nisan 1936’da Türk Spor Kurumu (TSK) Genel Sekreterliği’ne, Mayıs 1936’da ise Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi (TMOK) Genel Sekreterliği’ne seçilmiş ve bu görevlerini 1938 yılına kadar sürdürmüştür. TMOK Genel Sekreteri olduğu dönemde 1936 Berlin Olimpiyatları’na gidecek olan Türk sporcuların başında kfile başkanı olarak yer almıştır.

1936-1938 yılları arasında Ankara Radyosunda sporla alakalı konferanslar vermiştir. 1938 yılında Türkiye Eskrim Federasyonu Başkanlığı’na tayin edilerek bir süreliğine bu görevi sürdürmüştür.

29 Haziran 1938 tarihinde kabul edilen 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu’nun hazırlanmasında Adnan Menderes, Fuat Sirmen, Hamdi Emin Çap ve Vildan Aşır Savaşır gibi kişilerle çalışarak ülkede beden eğitimi ve sporun bir düzene oturtulması yolunda önemli çalışmalar yapmıştır.

Bu dönemde bürokrasinin farklı kademelerinde çalışan Kırşan, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (BTGM) içinde Ankara Beden Terbiyesi Bölge Asbaşkanlığı, Beden Terbiyesi Başmüfettişliği (1943-48), Halk Partisi Spor Müşavirliği görevlerinde bulunmuştur. Bunların yanında Eskrim Federasyonu Başkanlığı (1946-1949), Yüksek Beden Eğitimi Enstitüsü Müdürlüğü (1948-1950) vazifelerini de üstlenmiştir.

Uluslararası oluşumlarda da görev alan Kırşan, 1947 yılında Lizbon'da yapılan Uluslararası Beden Eğitimi Kongresi'nde Türkiye'yi temsil etmiş ve Uluslararası Ling Jimnastikleri Federasyonunun Türkiye raportörlüğüne seçilmiştir.

1949 yılında ise İsveç'te tertip edilen İkinci Lingiad Kongresi'ne katılmıştır. Bu Kongre'nin ilki İsveçli pedagog Pehr Henrik Ling'in ölümünün yüzüncü yıl dönümü münasebetiyle 1939 Ağustos'unda Stockholm'de gerçekleşmiştir. Kongre'nin yanında Ling sistemi jimnastiklerini tatbik eden bütün dünya milletlerinin davetli olduğu büyük bir tören ve kutlama yapılmıştır. Ling'in adına yaptıkları bu törenlere "Olympiad" isminden ilham alarak "Lingiad" ismini vermişlerdir. Bu defa "İkinci Lingiad" münasebetiyle Stockholm'de toplanan Dünya Beden Eğitimi Genel Kongresi'ne katılan Kırşan, burada teknik bir konferans vermiştir. Kırşan, verdiği konferansın sonunda bir sonraki üçüncü kongrenin 1953 yılında İstanbul'un 500. Fetih Yıl Dönümü Şenlikleri arasında Türkiye'de yapılmasını teklif etmiş ve bu teklif kabul olunmuştur.

Uluslararası Ling Jimnastikleri Federasyonunun üçüncü toplantısı 2-9 Ağustos 1953 tarihinde İstanbul'da yapılmıştır. Bu toplantı Türk basınında Uluslararası Beden Eğitimi Kongresi adıyla anılmıştır. Kongre'nin hazırlık işleriyle meşgul olmak üzere Millî Eğitim Bakanlığında oluşturulan tertip komitesinin başına Nizamettin Kırşan getirilmiştir. 29 ülkeden delegenin katıldığı Kongre'de beden eğitiminin problemlerinin pedagojik, fizyolojik ve sosyal bilimler açılarından incelenmesi ve muhtelif metotların uygulanması gibi konular görüşülmüştür. Kongre'de Uluslararası Ling Jimnastikleri Federasyonu adı daha kapsamlı olmak üzere Uluslararası Beden Eğitimi Federasyonu olarak değiştirilmiş ve Kırşan da bu Federasyonun üyeliğine seçilmiştir. Daha sonra da "şeref üyesi" olarak bu sıfatı kullanmaya devam etmiştir.

26 Mart 1956'da Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü görevine atanan Kırşan bu görevini 19 Eylül 1957 yılına kadar sürdürmüştür. Bu görev süresinde aynı zamanda TMOK Başkanlığı da yapmıştır. Kırşan'ın TMOK Başkanlığı'nı da üstlenmesinde 1938 yılında alınan bir karar etkili olmuştur. TMOK, BTGM'ye bağlandıktan sonra Beden Terbiyesi genel müdürlerinin TMOK Başkanı olarak da görev yapmasına karar verilmiştir. "Tayinle Gelen Bürokratlar" olarak adlandırılan bu dönem 1962 yılına kadar sürmüştür. Fakat devlet tarafından atanan bürokratların özerk olması gereken TMOK bünyesinde görev yapmaları Uluslararası Olimpiyat Komitesi (UOK) kurallarına aykırı bir durumdu. Nitekim 1956 Melbourne Olimpiyat Oyunları öncesi, UOK ile yaptığı bir yazışmada BTGM ve TMOK Başkanı olarak imza atan Kırşan, UOK'un tepkisini çekmiştir. UOK Başkanı Avery Brundage 7 Ağustos 1956 tarihli yazısıyla UOK statüsünün 24 ve 25. maddeleri uyarınca Olimpiyat Komitesi başkanlarının ancak o komitenin üyeleri arasından ve seçimle iş başına gelebileceklerini, bu durumun düzeltilmemesi hâlinde Türk sporcuların 22 Kasım-8 Aralık 1956 tarihlerinde Melbourne'de düzenlenecek oyunlara alınmayacağını bildirmiştir.

Bu gelişmeler üzerine 26 Eylül 1956'da Uluslararası Olimpiyat Komitesine, Türkiye Millî Olimpiyat Komitesinin UOK kuralları uyarınca yeniden kurulduğu bildirilmiştir. Oysa kuruluş çalışmaları tamamlanmamış ve bu süreç 1962 yılına kadar sürmüştür. Ancak Türkiye 1956 Melbourne Olimpiyat Oyunları'na katılabilmiş ve Kırşan, Avusturalya'ya giden Türk sporcuların başında kfile başkanı olarak yer almıştır.

Olimpiyatlardan bir yıl sonra 1957 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde İstanbul'dan aday gösterilen Kırşan,

Demokrat Parti'den (DP) milletvekili seçilmesiyle BTGM'den emekli olmuştur. Aktif olarak siyasi bir faaliyette bulunmayan Kırşan, milletvekilliği görevini beden eğitimindeki uzmanlığını Meclis hizmetine sunabilmek için istediğini ifade etmiştir.

Milletvekili olduktan sonra 1958 Temmuz'unda Brüksel'de düzenlenen Dünya Beden Eğitimi Kongresi'ne Millî Eğitim Bakanlığı adına katılmıştır. Orta Doğu Teknik Üniversitesinin kuruluşunda faaliyet gösterenlerden biri olan Kırşan, 1960 Haziran'ında İngiltere, Almanya ve Amerika'daki üniversitelerde incelemelerde bulunmak üzere girişimde bulunsa da yaşanan askerî darbe sebebiyle bu girişimi başarısız olmuştur.

27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi sonrası o zamanki DP milletvekilleri gibi tutuklanarak Yassıada'ya götürülen Kırşan haksız mal elde etme suçundan yargılanmıştır. Kırşan'ın kendisine, eşine ve velayeti altındaki çocuklarına ait olmak üzere verdiği 14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 dönemine ait varlık, gelir ve masraf beyannamelerini ihtiva eden dosya ve bu dosyada mevcut istihbarat vesikaları bilirkişiler tarafından incelenmiştir. İncelemede haksız servet elde etmeye yönelik bir husus görülmemesi üzerine Kırşan beraat etmiştir.

Fransızca, Almanca ve İsveççeyi iyi derecede bilen Kırşan, uzun yıllar öğretmen ve idareciliklerinde bulunduğu eğitim kurumlarında, demokratik terbiyenin yayılmasına yarayacak teşkilatların kuruluşunda çalışmalar yapmıştır. Okullarda, öğrencilerin kendi kendilerini idare etmesi ve denetlemesi manasına gelen "self government" denemelerini GEE'de icra edenlerden biri olmuştur. Eğitim kurumlarında okul spor yurtları, okul yuvaları, izci oymakları gibi seçim ve denetim sistemlerinin kendi ölçülerinde uygulandığı terbiyevi teşekküllerle öğrencilere seçme, seçilme ve denetleme gibi sorumluluk duygularını tattırmıştır. Okul dışında gençlik ve spor kulüplerinin tamamen demokratik ve federatif esaslarla kuruluşlarını sağlayacak örnek nizamnamelerin hazırlanmasında da rolü olmuştur.

İstanbul Çapa'da Beden Eğitimi Kursu'nda çalıştığı dönemde, bu kursta eğitim almak üzere gelen öğretmenlerden Hadiye Hanım ile tanışmış ve onunla evlenmiştir. Evliliklerinden biri kız (Bengü), biri erkek (Ömer) iki çocukları dünyaya gelen Kırşan, 27 Haziran 1990 tarihinde hayata gözlerini yummuştur.

Mustafa MUTLU

KAYNAKÇA

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

BCA, 30-18-1-1/30-55-11, 6 Eylül 1928.

BCA, 30-18-1-2/ 55-49-18, 12 Haziran 1935.

BCA, 30-18-1-2/ 66-58-14, 10 Temmuz 1936.

BCA, 30-11-1-0/ 252-20-2, 22 Mart 1956.

BCA, 30-18-1-2/ 149-32-3, 14 Haziran 1958.

BCA, 10-9-0-0/ 269-823-4, 11 Ocak 1961.

BCA, 10-9-0-0/44-130-2, 3 Ağustos 1961.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet, 12 Ocak 1925, s. 1.

Cumhuriyet, 18 Ağustos 1933, s. 2.

Cumhuriyet, 19 Mayıs 1934, s. 3.

Hakimiyet-i Milliye, 10 Şubat 1934, s. 1, 3.

Sarı Lacivert, 10 Ocak 1938, s. 13.

Son Posta, 26 Nisan 1936, s. 9.

Son Posta, 11 Mayıs 1936, s. 11.

Tan, 19 Şubat 1938, s. 6.

Tanin, 11 Şubat 1945, s. 8.

Uyanış, 23 Nisan 1936, s. 17.

Ulus, 4 Nisan 1938, s. 4.

Ulus, 17 Temmuz 1949, s. 8.

Vakit, 4 Mayıs 1930, s. 1.

Vakit, 24 Mayıs 1930, s. 1-2.

Vatan, 8 Ocak 1925, s. 1.

Kitap ve Makaleler

ALTUNYA, Niyazi, **Gazi Eğitim Enstitüsü Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1926-1980)**, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara 2006.

ARSLAN, Zühtü, **Türk Parlamento Tarihi**, TBMM XI. Dönem (1957-1960), III. Cilt, Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Ankara 2013.

ARUN, A. Cevdet, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirmede Öncü Selim Sırrı Tarcan’dan sonra II. Kuşak: Nizamettin Kırşan”, **Spor Bilim**, 7 (19), 1997, s. 16, 32.

ARUN, A. Cevdet, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirmede Öncü Selim Sırrı Tarcan’dan sonraki II. Kuşak: Nizamettin Kırşan” (Geçen sayıdan devam). **Spor Bilim**, 8 (20), 1998, s. 7-8.

BİLGE, Nalan, **Türkiye’de Beden Eğitimi Öğretmeninin Yetiştirilmesi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

Cumhuriyetin 50. Yılında Rakam ve Grafiklerle Millî Eğitimimiz, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1973.

MUTLU, Mustafa, **II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Beden Terbiyesi ve Sporda Öncü Bir İsim: Selim Sırrı Tarcan (1874-1957)**, Libra Kitap ve Yayıncılık, İstanbul 2020.

Türkiye Olimpiyat Komitesinin 100 Yılı, derleyen: Altuğ İstanbulluoğlu, Türkiye Olimpiyat Komitesi, İstanbul 2008.

YILDIZ, Doğan, **Çağlarboyu Türklerde Spor**, Telebasım, 2002.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nizamettin-kirsan-1898-1990/?pdf=6580> adresinden erişilmiştir